

Voorwoord

door Joris Luyendijk

‘In Egypte heeft een schrijver gepresteerd wat niemand voor mogelijk hield en waar zelfs zijn landgenoot en Nobelprijswinnaar Naguib Mahfouz slechts van kon dromen. Met zijn roman *Het Yacoubian* heeft deze schrijver de beroemdste Arabische bestseller sinds *Duizend-en-een-nacht* geproduceerd, in het Westen én in zijn vaderland en de rest van de Arabische wereld. Zo ongeveer ieder seksueel taboe wordt in het boek doorbroken en de vlijmscherpe maatschappijkritiek op de corruptie en onderdrukking in Egypte spat van de pagina’s. *Het Yacoubian* werd verfilmd tot de duurste Arabische film ooit, vormde de basis voor een tv-serie en verscheen in meer dan twintig talen.’

Dit schreef ik een kleine drie jaar geleden, als inleiding bij een grote reportage over Alaa al Aswani. Zo gaat dat. Je bereidt een interview voor en schrijft nog voor je de auteur hebt gesproken de inleiding. Maar toen moesten we gaan praten. En in het echt valt bijna iedereen tegen. Dus stond ik met gemengde gevoelens bij de voordeur van Alaa al Aswani, in de wijk Garden City in het hart van Cairo. Het was een bloedhete middag in augustus, ruim voordat het Egyptische volk het onvoorstelbare deed en zijn dictator ten val bracht.

Al Aswani was toen al een BE’er, een Bekende Egyptenaar. In interviews, columns en televisieoptredens voor Arabische satellietzenders leverde hij snoeiharde kritiek op de dictatuur in zijn land, op Israël, op het westerse Midden-Oostenbeleid en op de ‘religieuze trend’ – zoals de moslimfundamentalisten zichzelf noemen. Intussen dreef hij een bloeiende praktijk als... tandarts.

Ja, en dus? Nou, voordat ik bij Al Aswani langsging, was ik gaan praten met Arabische schrijvers, experts en liefhebbers van Arabische li-

teratuur. En daar hoorde ik: geweldig dat een Arabier doorbreekt, maar waarom hij? In de westers geörienteerde kringen in de Egyptische hoofdstad Cairo waren de reacties op de roman en haar auteur zelfs doorgaans negatief. Wel had iedereen er een mening over, en niemand kon zich een roman herinneren waarbij dat eerder in deze mate het geval was.

Maar men vond Al Aswani plat, grof, simplistisch. Men trok zijn politieke inzichten in twijfel, maakte zure grappen over zijn literaire smaak... Een soap van een boek, zeiden ze. Wat zou u Al Aswani vragen, vroeg ik een collega-schrijver in Cairo. Het antwoord kwam zonder een seconde te aarzelen: *eh ilriwaya ilwihsha di?* Oftewel: wat is dat nou voor een waardeloze roman? Bij sommige schrijvers was de pijn te voelen dat eindelijk een buitenlandse journalist hen kwam opzoeken, maar dan niet om te praten over hun werk maar over dat van Al Aswani. 'Hij heeft nog een kans,' was het aardigste dat ik optekende, 'als Alaa nu stopt en eerst tien jaar boeken gaat lezen. Het is nog niet te laat om een schrijver te worden. *Het Yacoubian?* Literaire reportages, meer niet.'

Dus daar stond ik. Ik belde aan, hij deed open en ik zag een soort goedlachse reus met enorme handen waarvan je je nauwelijks kunt voorstellen dat ze in een mond passen anders dan om met veel geweld wat kiezen te trekken. Hij had wat Egyptenaren *damm khafif* noemen, licht bloed, en verwelkomde me hartelijk. Je zou kunnen zeggen: hij pakte me in, want al na vijf minuten dacht ik: wat zijn die collega's van 'm een stel jaloeerse, zure eikels.

Al Aswani is geen groot denker, dat werd meteen duidelijk, maar dat wendt hij ook niet voor. Hij is een verhalenverteller en een politiek activist. De ene rol versterkt de andere, en andersom. Dus wat zou hij liever zijn? Die vraag bewaarde ik voor het einde van het gesprek.

'Het was een wonder,' zei Al Aswani. Voor hem lag een van de twee pakjes sigaretten die hij dagelijks oproot. Verder een mobiele telefoon met als ringtone 'La vie en rose' van Edith Piaf, een blikje Diet Pepsi en een lijstje met zijn andere afspraken die dag; wij spraken el-

kaar om halftwee, Al Aswani's laatste verplichting was die avond om negen uur. De volgende morgen zou hij weer om zes uur opstaan, om, althans voor een paar uur, ongestoord te schrijven.

'Een wonder. Toen ik mijn boek aanbood bij de staatsuitgeverijen die in Egypte de dienst uitmaken kreeg ik altijd te horen: vergeet het maar. Ze zeiden het letterlijk: wij gaan je nooit publiceren. Ik was zeer depressief. Ik dacht, ik probeer het nog één keer en anders emigreer ik naar Nieuw-Zeeland.'

Waarom Nieuw-Zeeland?

'Omdat dat land het verst van Egypte vandaan ligt!' Al Aswani had zijn boek in Libanon kunnen laten uitgeven, maar dan had het Egyptische regime de import van zijn boek simpelweg verboden. Zo ging dat in de dictatuur. Uiteindelijk liet Al Aswani de kleine, lokale zelfstandige uitgeverij Merit *Het Yacoubian* uitbrengen, op eigen kosten. En toen gebeurde het.

In een land waar schrijvers dolblij moeten zijn met oplages van een paar duizend exemplaren, verkocht Al Aswani er een kwart miljoen. Ter vergelijking: Naguib Mahfouz heeft nooit kunnen leven van zijn pen en werkte zijn hele leven als ambtenaar, waaronder jaren bij de filmcensuur.

Samen liepen we door zijn wijk Garden City van zijn tandartsenpraktijk naar de nabijgelegen exclusieve club waar hij graag lunchte. Ik had hem eigenlijk mee willen nemen naar het echte Yacoubiangebouw, maar daar was hij natuurlijk al heel vaak geweest met journalisten.

Het echte Yacoubian is een imposant art-decogebouw zoals er in Parijs veel zijn te vinden, gelegen aan een van de drukste straten in downtown Cairo. Een intimiderend mooie opgang, een lift met daaromheen gekruld de marmeren trap, en vervolgens acht of negen verdiepingen met appartementen. Het Yacoubian werd in 1934 gebouwd door een Armeense miljonair, toen Cairo nog een multiculturele stad was met florerende joodse, Armeense, Italiaanse, Griekse en christelijke gemeenschappen. Dit alles veranderde in 1952 met wat in Egypte 'de revolutie' heet en buiten Egypte de *coup d'état*: het leger greep de macht om die nooit meer op te geven, de minderheden verdwenen of wer-

den verjaagd en het Yacoubian werd vergeven aan steunpilaren van het nieuwe militaire regime. Tegelijkertijd werd het dak van het gebouw in bezit genomen door enkelen van de miljoenen boeren die in de daaropvolgende decennia naar Cairo trokken. Ze deden de stad aanzwellen tot een metropolis van misschien wel twintig miljoen mensen. Een metropolis waar je 's avonds veilig over straat kunt, maar die verder zo slecht wordt bestuurd dat niemand precies weet hoeveel inwoners ze heeft.

Al Aswani had zijn eerste tandartsenpraktijk in het Yacoubian, en het is niet moeilijk voor te stellen hoe zijn eigen observaties de basis werden voor de diverse cast van zijn boek: oude chic en nieuw geld in de appartementen, armoede op het dak en bij de conciërge onder aan de trap. Het boek heeft geen hoofdpersoon, of het moet het Yacoubian zelf zijn.

Al Aswani bleek een fontein van anekdotes. Sommige daarvan waren alleen maar grappig, zoals over de tol van de roem: 'Ik maak nu mee dat mensen een afspraak maken voor hun gebit puur om mij te ontmoeten. Laatst had ik zelfs iemand die hier een ingestudeerd dansje kwam doen. Die hoopte te worden ontdekt.'

Andere anekdotes hadden een serieuze ondertoon. Bijvoorbeeld over de seks in zijn boeken: 'Ik heb voor publicatie de seksscènes aan veertig vrienden en kennissen laten lezen, twintig vrouwen en twintig mannen. Alle vrouwen zeiden: prima, niets aan veranderen. Maar vijf van de mannen drongen erop aan dat ik dingen weghaalde. Die zeiden: wij kunnen het lezen, maar we vinden het niet geschikt voor vrouwen.' Na een korte pauze voegt hij dan toe: 'Dat heet "de protectieve mentaliteit". Te denken: ik kan het aan, maar er zijn anderen die zwakker zijn dan ik. Zo breng je jezelf in een superieure positie.'

Hij wees naar de Franse Katholieke School waar hij zelf naartoe ging, en waar nu zijn kinderen op zaten. Hij droomde hardop van de beeldschone leraressen destijds, maar zijn gemoed betrok bij de Saoedische ambassade verderop. Rijen jonge Egyptenaren wachtten op een visum. Anderen waagden de overtocht naar Europa en verdronken op zee of

verdorsten in de woestijn. Dat was Egypte tijdens de dictatuur, en op dit moment, een klein jaar na de revolutie, gaat het economisch nog veel slechter met het land.

We schoven aan in zijn club, die uitgestorven leeg was, en ijskoud van de airco. Het eten was uitstekend, en Al Aswani vertelde hoe het was als schrijver in een dictatuur. ‘Onmiddellijk nadat ik het contract had getekend voor de verfilming van *Het Yacoubian*, kreeg ik een anoniem telefoontje met “felicities”. Ze willen je laten voelen dat ze alles van je weten, en dus alles met je kunnen doen. Dat is dictatuur.’ Vervolgens mocht Al Aswani niet komen op de première van de film. Waarom niet? Hijzelf wilde er niets over zeggen.

Een dubbele espresso kondigde het einde aan van onze lunch, en daarmee onze serie gesprekken. Daar zat-ie, genietend van een wijntje uit zijn eigen fles, uitleggend dat hij niet meer dan twee glazen dronk omdat het schrijven de volgende ochtend vroeg anders niet lukte.

Succes vraagt sterke schouders maar de harde werker genoot van iedere minuut, en weinigen zouden hem dit misgunnen, als ze hem daar zagen zitten, bellend, schaterlachend om zijn eigen grappen en die van anderen. Hij had na zijn studie in Amerika voor het geld kunnen gaan in Saoedi-Arabië of een andere Golfstaat. En na zijn exorbitante succes had hij zijn praktijk kunnen sluiten om het lucratieve multiculticircuit in Europa af te grazen. Maar hij bleef gaatjes boren en kiezen vullen.

‘Stelt u zich nu eens het *very very best case scenario* voor,’ zei ik toen de espresso was gedronken en ik niet had kunnen voorkomen dat Al Aswani de rekening betaalde. ‘Egypte wordt dankzij uw inspanningen een bloeiende democratie in een rechtvaardig Midden-Oosten. Tegelijk schrijft u het ene meesterwerk na het andere. Dan moeten ze in Oslo een besluit nemen, want twee Nobelprijzen kan niet. Welke zou u willen hebben? De Nobelprijs voor de Vrede, of die voor Literatuur?’

Ik verwachtte een denkpaauze of een schaterlach: haha, Egypte een democratie? Dat lukt in geen honderd jaar! Maar Al Aswani aarzelde geen seconde: ‘Die voor literatuur. *I don’t care about peace.*’ En daarna ontsnapte er vanonder zijn pretoogjes weer die bulderlach, even innemend als onpeilbaar.

Zo nam ik afscheid van Al Aswani en drie jaar later zag ik hem terug, op tv. Hij stond vooraan bij de revolutie op Tahrir, was een van de gezichten van de opstand. In een talkshow vernederde hij even later een steunpilaar van het regime dusdanig dat deze nadien werd ontslagen. Alaa al Aswani heeft zich bewezen als een dapper man die een boek schreef dat velen in Egypte de ogen heeft geopend. En het leest ook nog eens heerlijk weg.

Geniet ervan, velen gingen u voor.

Deel 1

DE AFSTAND TUSSEN DE BAHLARSTEEG, WAAR ZAKI BEY DAS-
soeki woont, en zijn kantoor in het Yacoubiangebouw is niet meer dan
honderd meter, maar elke dag doet hij er een uur over om hem af te
leggen. Hij moet namelijk al zijn vrienden in de straat groeten: de ei-
genaars van de kleding- en schoenenzaken en de mensen die er wer-
ken, mannen en vrouwen, de obers, de mensen die bij de bioscoop
werken en de gasten van de Braziliaanse coffeeshop. Zaki Bey kent al-
le portiers, schoenpoetsers, bedelaars en verkeersagenten bij naam. Hij
groet ze en wisselt de laatste nieuwtjes met ze uit. Hij is een van de
oudste bewoners van de Soelaiman Pasjastraat. Hij ging er aan het ein-
de van de jaren veertig wonen, nadat hij van zijn studie in Frankrijk was
teruggekeerd. Hij is er sindsdien nooit meer weggegaan en voor de be-
woners van de straat is hij inmiddels de verpersoonlijking geworden
van de folklore van de buurt. Zomer en winter verschijnt hij met zijn
wijdvallende maar onberispelijke maatpak, dat zijn fragiele en magere
lichaam verbergt. Zijn zakdoek heeft dezelfde kleur als zijn stropdas,
is met zorg gevouwen en hangt altijd uit het borstzakje van zijn col-
bert. En dan is er die beroemde sigaar, die in tijden van voorspoed en
welvaart groot en van Cubaanse makelij was, maar nu van een slechte
en compacte lokale soort is, met bovendien een verschrikkelijke geur.
Verder zijn daar zijn oude en gerimpelde gezicht, zijn ziekenfondsbril-
letje met dikke glazen, zijn glimmende kunstgebit, en zijn geverfde
zwarte haren waarvan de weinige lokken die hem nog resten van links
naar rechts over zijn hoofd zijn geplakt om zijn eigenlijk niet te verber-
gen kaalheid te verhullen. In zekere zin is Zaki Dassoeki een legende,
en dat maakt hem zo fascinerend en ongrijpbaar. Het is alsof hij elk mo-
ment kan verdwijnen, alsof hij een acteur is die een bepaalde rol speelt
en die, als hij klaar is, zijn toneelkleding zal uittrekken om zijn gewo-

ne kloffie weer aan te doen. Als we aan dit alles nog zijn vrolijke inborst toevoegen, zijn altijd maar smerige moppen en zijn verbijsterende vermogen om elke persoon die hij ontmoet te begroeten als ware hij een oude vriend, dan begrijpen we de vriendelijkheid waarmee hij door iedereen in de straat bejegend wordt. Zo is het dus een feit dat op het moment dat Zaki Bey in de straat verschijnt, zo rond een uur of tien 's morgens, welkomstbegroetingen van alle kanten van de straat opstijgen. Vaak komen dan jonge werknemers in de winkels op hem af om hem half schertsend naar zijn mening te vragen over allerlei kwesties die met seks te maken hebben en waar zij vooralsnog niets of nauwelijks iets vanaf weten. Op zo'n moment kan Zaki Bey putten uit zijn rijke ervaring op het gebied van de seksualiteit en legt hij de jonge mannen de meest delicate geheimen van de liefde uit, voorzien van alle details, likkebaardend en met een stem die voor iedereen hoorbaar is. Soms vraagt hij dan pen en papier – die hem in een oogwenk worden gebracht – om helder en duidelijk sommige standjes te tekenen die hij zelf uitgeprobeerd heeft in de tijd dat hij jong was.

Er valt nog wel wat meer over Zaki Dassoeki te melden.

Hij is de jongste zoon van Abd al Aal Pasja Dassoeki, de bekende leider van de Wafd*, die meer dan eens minister was geweest en die voor de revolutie van 1952 een van de rijkste mensen van het land was. Hij en zijn familie bezaten indertijd meer dan vijfduizend *feddans* van de meest vruchtbare landbouwgrond.

Zaki Bey had technische wetenschappen gestudeerd aan een universiteit in Parijs en vanzelfsprekend werd er van hem verwacht dat ook hij een belangrijke politieke rol zou gaan spelen in Egypte door toedoen van de invloed en rijkdom van zijn vader. Maar de revolutie brak uit en alles veranderde. Abd al Aal Pasja werd opgepakt en aan een revolutionaire rechtbank voorgeleid, maar de aanklacht van politieke cor-

* Zie voor toelichting van een aantal namen en begrippen de verklarende lijst op p. 269-270.

ruptie kon niet bewezen worden. Geruime tijd bleef hij gevangenzitten en de meeste van zijn bezittingen werden geconfisqueerd. Deze werden door de landbouwhervormingsdienst onder de boeren verdeeld. Het duurde niet lang voor de pasja stierf, aangedaan door alles wat er gebeurd was, en het lot dat de vader getroffen had, werd nu op de zoon afgewenteld. Want niet lang daarna ging het ingenieursbureau dat hij net in het Yacoubiangebouw geopend had failliet en veranderde mettertijd in een oord waar Zaki zijn tijd met nietsdoen doorbracht. Hij las er zijn kranten, dronk er zijn koffie en ontmoette er zijn vrienden en minnaressen. Hij bracht ook vele uren door op zijn balkon, vanwaar hij de voetgangers en auto's in de Soelaiman Pasjastraat gadesloeg.

Toch was het falen van ingenieur Zaki Dassoeki in zijn werkzame leven niet alleen maar terug te voeren op het uitbreken van de revolutie. Het lag zeker ook aan een algemeen gebrek aan interesse dat hij had en aan zijn neiging zich in het aardse plezier te storten. De waarheid is dat zijn leven, dat tot nu toe vijftenzestig jaren beslaat, met alle gebeurtenissen en climaxen erin, of ze nu gelukkig of pijnlijk waren, eigenlijk maar om één woord draait: de vrouw. Hij is een van die mannen die volkomen en volledig in de ban zijn van het aangename vrouwelijke geslacht. Voor hem is de vrouw niet alleen maar een verlangen dat van tijd tot tijd aangewakkerd en bevredigd wordt en dan weer uitdooft. Nee, zij is een wereld van verleiding, die zich oneindig vernieuwt vanwege haar alleraangenaamste veelzijdigheid. De volle, stevige borsten met opzwellende tepels, die zoet als druiven smaken. De zachte, lenige, heen en weer deinende billen die elk moment zijn perverse aanvallen van achter verwachten. De geverfde lippen die de kussen opsabbelen en die van genot kreunen. Het haar in al zijn variaties: eenvoudig, lang en afhankelijk; lang en woest met vlechten; keurig huistuin-en-keuken-geknipt op nekhoogte of jongensachtig kort dat doet denken aan knapen uit de oudheid, onbezoedeld en rein. En dan de ogen, afwisselend oprecht of leugenachtig, schaamteloos of verlegen, zelfs de berispende, de boze en de afwijzende, wat zijn ze mooi.

Zo en nog veel meer hield Zaki Bey van vrouwen. Hij kende ze in alle soorten en maten. De eerste was de adellijke Camille, nicht van wijlen de koning door wie hij de gewoontes, gebruiken en sferen van

het hof had leren kennen. De kaarsen die de hele nacht brandden en de glazen Franse wijn die begeertes ontstaken en angsten deden verdwijnen. De warme baden die genomen werden voor de ‘ontmoetingen’, waarbij de lichamen gemasseerd werden met crèmes en geurige oliën. Hij leerde van Camille, die een onbeschaamde passie aan de dag legde, hoe te beginnen en wanneer te stoppen en hoe de diverse standjes uitgevoerd moesten worden, schaamteloos daartoe geïnstrueerd in de meest verfijnde Franse termen. Maar het was meer dan dat. Zaki Bey had seks met vrouwen van alle standen. Oosterse en buitenlandse danseressen, dames van stand, echtgenotes van heren van de hoge adel, studentes van universiteiten, leerlingen van middelbare scholen, maar ook gevallen vrouwen, boerinnen en huishoudsters. Elk had zo haar eigen geur en smaak. Graag mocht Zaki Bey de vergelijking maken tussen Camille met haar koninklijke protocollen en die bedelares die hij een keer in zijn Buick opgepikt had toen hij dronken was en die hij naar zijn appartement in de Bahlarsteeg had meegenomen. Toen hij haar naar de badkamer bracht om haar te wassen, ontdekte hij dat zij zo arm was dat haar ondergoed gemaakt was van lege cementzakken. Nog steeds herinnert hij zich met een mengeling van sympathie en medelijden de verwarring van de vrouw toen zij haar kleren uittrok waarop met grote letters PORTLAND CEMENT LTD. geschreven stond. Maar ook herinnert hij zich dat zij de mooiste vrouw was die hij ooit gekend heeft en de warmste in de liefde.

Al deze rijke en gevarieerde ervaringen maakten Zaki Bey een groot expert op het gebied van de vrouw. Hij had in zijn ‘wetenschap van de vrouw’, zoals hij dat noemde, vreemde en buitenissige theorieën ontwikkeld. Aanvaard ze of verwerp ze, maar ze zijn het overwegen zeker waard. Zo is hij van mening dat vrouwen die het toppunt van schoonheid zijn, in bed doorgaans koude minnaressen zijn, maar dat vrouwen die er niet bijzonder knap uitzien of die zelfs enigszins misvormd zijn, veel meer passie bezitten omdat juist zij veel behoefte aan liefde hebben en alles doen wat in hun vermogen ligt om hun behoeftes te bevredigen. Zaki Bey is er ook van overtuigd dat de manier waarop vrouwen de letter s uitspreken erop wijst hoe warm ze zijn in de liefde. Spreekt een vrouw de naam Soesoe of het woord *basboesa* trillend en

opwindend uit, dan weet hij op slag dat zij tot de getalenteerden in bed behoort. En het tegendeel is ook waar. Zaki Bey gelooft dat elke vrouw op deze aarde een speciale sfeer om zich heen creëert. Onzichtbaar en onhoorbaar zendt zij constant allerlei signalen uit, maar op de een of andere duistere manier zijn ze toch voelbaar, en wie getraind is in het herkennen van deze signalen weet ook hoe wellustig deze vrouw is. Want hoe fatsoenlijk en bescheiden een vrouw ook kan zijn, Zaki Bey is in staat uit de trilling van haar stem haar seksuele honger te meten of uit een overdreven nerveus lachje of zelfs uit de warmte van haar hand als hij deze geschud heeft. Maar die vrouwen die die duivelse seksuele dorst hebben die nooit geleest wordt, *les filles de joie* zoals Zaki Bey ze in het Frans noemt, die mysterieuze vrouwen, die alleen maar zichzelf kunnen zijn in de sponde van de liefde en die van mening zijn dat niets in het leven zo aangenaam is als seks, deze deerniswekkende wezens die door een overvloedige dorst naar plezier afgrijselijk en onontkoombaar gedreven worden in de richting van een noodlot, hebben volgens Zaki allemaal dezelfde uitdrukking, al zijn de gezichten verschillend. Dege-
nen die twijfelen aan deze waarheid roept hij op om maar eens in de kranten te kijken naar de foto's van vrouwen die ter dood veroordeeld zijn omdat ze met hun minnaars medeplichtig waren aan de moord op hun echtgenoten. Je hoeft maar even te kijken – en later zullen we dat ook zelf ontdekken – en je ziet dat ze allemaal dezelfde gelaatsuitdrukking hebben. De lippen doorgaans vol, sensueel, wijd open, zeker niet gesloten, de contouren zwaar en wellustig en de blikken uit de ogen schitterend en leeg, als de blik van een hongerig dier.

Zondag: de winkels op de Soelaiman Pasja houden hun deuren gesloten, maar de bars en de bioscopen vullen zich met mensen. De donkere, lege straat met de gesloten winkels en de appartementengebouwen van het klassieke Europese type lijkt wel op de set van een romantische westerse film. De oude portier Shadhlie had zijn stoel uit de hal van het Yacoubiangebouw op het trottoir gezet om naar de mensen te kijken die op deze vrije dag het gebouw in en uit gingen.

Zaki Dassoeki was al voor de middag in zijn kantoor in het Yacoubiangebouw en direct begreep zijn dienaar Abascharoen de bedoeling van zijn meester. Na twintig jaar trouwe dienst kende Abascharoen Zaki Bey van haver tot gort. Ook nu begreep hij waarom zijn meester uiterst chic gekleed naar kantoor kwam, omringd door de geur van een exquisite parfum die hij alleen gebruikte bij speciale gelegenheden. Dat hij zo gespannen en gestrest was had een reden. Nu weer stond hij, dan weer zat hij en vervolgens liep hij nerveus heen en weer, niet in staat om even stil te staan. Verder sprak hij kort en bot over zijn zorgen. Alles wees erop dat de Bey verwachtte een nieuwe minnares te ontmoeten. Daarom werd Abascharoen in dit soort situaties nooit boos op zijn meester als deze zomaar tegen hem uitviel. Hij boog eenvoudigweg zijn hoofd, als iemand die de zaak begreep, stopte met het vegen van de salon, nam zijn twee houten stokken en sloeg er hard en snel mee op de tegelvloer van de lange vestibule om naar de grote kamer te gaan waar de Bey gezeten was. Met een door ervaring aangeleerde volkomen neutrale stem zei hij: ‘Meneer heeft een vergadering? Zal ik de diverse “benodigdheden” dan maar klaarzetten?’

De Bey keek in zijn richting en staarde hem korte tijd aan. Het was alsof hij zich moest beraden welke toon passend was om hem van replek te dienen. Hij keek naar de kapotte en op meerdere plaatsen gescheurde djellaba van zijn dienaar, de plek van zijn afgekapte onderbeen, zijn verweerde gezicht met zijn grijze stoppelige kin, zijn nauwe sluwe ogen en die smekende, afschrikwekkende glimlach die hem altijd vergezelde. Kort zei de Bey tegen hem: ‘Zet de diverse benodigdheden voor de vergadering direct klaar.’ Waarna hij op het balkon ging zitten.

Een ‘vergadering’ betekende in het vocabulaire van de Bey en zijn dienaar dat de eerste zich met een vrouw zou gaan terugtrekken in zijn kantoor. De ‘benodigdheden’ wezen op bepaalde rituelen die Abascharoen voor zijn meester trof voordat hij de liefde zou gaan bedrijven. Het begon met een injectie met tri-b-vitamine – die geïmporteerd moest worden – en die Abascharoen hem in de billen toediende. De injectie deed de Bey elke keer weer vreselijk pijn. Hij schreeuwde het uit en overlaadde Abascharoen, die ezel met die grove manke poot,

met verwensingen. Direct daarop dronk hij een kop sterke koffie met walnootsmaak, de beste die er was. De Bey nipte er rustigjes van terwijl hij een klein stukje opium onder zijn tong liet smelten. De riten eindigden met een grote schaal salade die midden op de tafel werd gezet met daarnaast een fles whisky, uiteraard Black Label, twee glazen en een koelemmer die tot aan de rand gevuld was met ijsblokjes.

Ernstig begon Abascharoen de benodigdheden klaar te zetten terwijl Zaki Bey op het balkon was gaan zitten dat uitkeek op de Soelaiman Pasja. Hij stak een sigaret op en bekeek de mensen. Zijn gevoelens hielden het midden tussen een opgewonden verlangen en onrust en zorg. Zou Rabaab, zijn geliefde, de afspraak wel nakomen? Zo niet, dan zou een maand van enorme inspanning om haar voor zich te winnen verloren gaan. Vanaf het allereerste moment dat hij haar gezien had, was hij volkomen in haar ban. Dat was in de Cairo Bar aan het Tawfikijaplein waar ze werkte. Hij was zo van haar onder de indruk geraakt, dat hij dag na dag naar de bar was gegaan om haar te zien. Hij beschreef haar als volgt aan een oude vriend: 'Ze is gewoonweg het toonbeeld van volkse schoonheid, in al haar simpelheid en prikkelingen. Het lijkt wel of ze direct weggelopen is van een van de schilderijen van Mahmoed Said.' Zaki Bey versnelde zijn spreektempo en zei bij wijze van illustratie tegen zijn vriend: 'Herinner je je nog dat dienstmeisje in jullie huis dat je seksuele fantasieën prikkelde toen je nog een puber was? Het was toen toch jouw liefste wens om terwijl ze aan het aanrecht in de keuken de afwas deed tegen haar zachte achterste te gaan staan en vervolgens met je beide handen haar teerhuidige borsten beet te pakken? Je wenste dat ze zich dan voorover zou buigen, zodat je wel mee moest buigen, en dat ze zou fluisteren dat dat toch echt niet kon, om zich vervolgens aan je over te geven: "Meneer, dat kan toch niet... Meneer..." Wel, in Rabaab heb ik een vergelijkbare schat gevonden.'

Maar het vinden van een schat betekent niet noodzakelijkerwijs dat je hem in bezit hebt. Om haar sympathie te krijgen was Zaki Bey gedwongen geweest veel onaangenaamheden te verdragen. Hij had lange nachten doorgebracht in de smerige, benauwde, slecht verlichte en slecht geventileerde Cairo Bar. Het stikte er van de bezoekers en van de dikke sigarettenrook. Je werd er bijna doof van de ordinaire liedjes

die onophoudelijk uit de boxen van een cassette recorder schalden. En dan nog de giftige ruzies en de handgemenen tussen de bezoekers van het café. Het was een mengsel van handarbeiders, verdachte types en excentriekelingen. Glazen slechte brandy die in zijn maag brandden en die hij elke avond in één slok naar binnen werkte, de absurde bedragen op zijn rekeningen die hij zogenaamd niet doorhad en de enorme fooien die hij moest geven, evenals de nog grotere fooien die hij uiteraard in het decolleté van Rabaab stopte. Als zijn vingers dan haar volle borsten raakten, voelde hij direct het warme bloed in zijn aders stromen, dat zo'n onstuitbaar verlangen in hem wakker riep dat het hem gewoon pijn deed, zo krachtig en aanhoudend was het.

Dit alles verdroeg Zaki Bey omwille van Rabaab. Daarnaast nodigde hij haar keer op keer uit om hem eens buiten de bar te ontmoeten, maar telkens weer wimpelde ze hem af. Toch verloor hij de hoop niet, met als resultaat dat zij er gisteren dan eindelijk in toestemde hem in zijn kantoor te komen opzoeken. Uitzinnig van vreugde stopte hij toen een biljet van vijftig pond in haar decolleté – waar hij zeker geen spijt van kreeg – en ze was dicht naar hem toegelopen zodat hij haar hete adem op zijn gezicht kon voelen. Ze beet met haar tanden op zijn onderlip en fluisterde met zinderende stem die zijn laatste zenuwen brak: 'Morgen ga ik je belonen voor alles wat je voor mij gedaan hebt.'

Zaki Bey verdroeg de pijn van de injectie, deed de opium smelten en nipte rustigjes van zijn eerste glas whisky. Hij nam nog een tweede en een derde glas, en al spoedig was de onrust verdwenen en daalde er een grote ontspanning op hem neer. Ook de gedachten in zijn hoofd werden alsmear aangenamer, ze veranderden in vriendelijk klinkende melodietjes. De afspraak met Rabaab was om één uur, maar toen de wandklok twee keer sloeg begon Zaki Bey de hoop toch wel een beetje te verliezen. Plotseling echter hoorde hij de slagen van de stokken van Abascharoen op de tegelvloer van de vestibule en het duurde niet lang eer die zijn gezicht in de opening van de deur toonde en met een ingehouden opgewondenheid zei: 'Mevrouw Rabaab is aangekomen, mijnheer de Bey.' Het bericht verheugde hem oprecht.

In 1934 besloot de miljonair Hazjoeb Yacoubian, voorman van de Armeense gemeenschap in Egypte, een appartementengebouw neer te zetten dat zijn naam zou dragen. Hij koos daartoe een van de meest aantrekkelijke percelen aan de Soelaiman Pasja en ging voor de bouw ervan in zee met een befaamd Italiaans architectenbureau, dat met een mooi ontwerp kwam. Het gebouw zou tien etages tellen, met hoge plafonds, in een statige, klassieke Europese stijl. De balkons zouden versierd worden met uit steen gebeeldhouwde Griekse hoofden en pilaren. De trappenhuizen en gangen zouden alle vervaardigd worden van natuurlijk marmer en het gebouw zou voorzien worden van de modernste liften van het merk Schindler. Het werk nam twee volle jaren in beslag, waarna een waar *objet d'art* tevoorschijn kwam dat alle verwachtingen overtrof. Om die reden vroeg de eigenaar de Italiaanse ontwerper zijn naam, Yacoubian, in grote Latijnse letters te graveren op de binnenkant van de toegangsdeur. 's Avonds werden ze door neonlicht beschenen. Het was alsof de miljonair op deze wijze zijn naam wilde vereeuwigen en nog maar eens wilde bevestigen dat het spectaculaire bouwwerk zijn eigendom was.

In die dagen woonde de *crème de la crème* van de samenleving in het Yacoubian. Ministers, pasja's die grote ondernemers waren, buitenlandse industriëlen en twee joodse miljonairs, waarvan er één tot de bekende familie Mawsiri behoorde. De onderste verdieping van het gebouw was verdeeld in twee gelijke delen. Er was een enorme garage met diverse toegangsdeuren aan de achterkant, waar de wagens van de bewoners van het gebouw geparkeerd konden worden, de meeste zeer luxe types Rolls Royce, Buick en Chevrolet, en aan de voorkant was er een grote ruimte met drie etalages die Yacoubian gereserveerd had voor de expositie van zilveren gebruiksvoorwerpen die zijn smederijen produceerden. Gedurende meer dan vier decennia functioneerde deze expositieruimte goed, maar daarna kwam er beetje bij beetje de klad in, en onlangs kocht Hadj Mohammed Azzam de ruimte en opende er een kledingzaak.

Op het dak van het gebouw waren twee dienstkamers gebouwd voor

de portier en zijn gezin en aan de andere zijde van het dak waren maar liefst vijftig kamertjes neergezet, gelijk aan het aantal appartementen. De oppervlakte van elk van die kamertjes was niet groter dan twee vierkante meter. De deuren en muren ervan waren van onverwoestbaar staal en ze werden afgesloten met sloten waarvan de eigenaars van de appartementen de sleutel kregen. De ijzeren kamertjes waren indertijd multifunctioneel. Er werden etenswaren opgeslagen, ze dienden als verblijfplaats voor honden – zeker als deze groot of vals waren – en de was werd er gedaan door speciaal daarvoor aangestelde vrouwen. Het was immers nog de tijd van vóór de wasmachines. De was werd aan lange lijnen gehangen die over de hele breedte van het gebouw waren gespannen. De ijzeren kamertjes werden nooit als slaappleaats voor de bediendes gebruikt. Wellicht kwam dat doordat de bewoners van de appartementen in die tijd aristocraten en buitenlanders waren, die het zich niet konden voorstellen dat mensen in zulke kleine benauwde kamertjes moesten slapen. Bovendien hadden zij in hun eigen appartementen – die soms over twee verdiepingen verspreid wel acht of tien kamers bevatten, die met elkaar verbonden waren door een inwendige trap – kamers beschikbaar gesteld aan hun eigen bediendes.

In 1952 brak de revolutie echter uit en veranderde alles. Joden en buitenlanders verlieten Egypte. Elk appartement waarvan de eigenaar in ballingschap ging, werd ingepikt door officieren van de gewapende strijdkrachten. In die tijd waren dat de mensen die het voor het zeggen hadden. Zo kon het zijn dat in de jaren zestig de helft van de appartementen van het gebouw bewoond werd door officieren van verschillende rangen, van eerste luitenanten en kapiteins die pas getrouwd waren, tot kolonels die met hun hele, vaak grote, gezin naar het gebouw verhuisden. Zo had kolonel Al Dakroerie, eertijds directeur van het bureau van president Mohammed Naguib, twee grote, naast elkaar gelegen appartementen op de tiende etage in zijn bezit gekregen, één om in te wonen en het andere voor gebruik als kantoor waarin hij na de middag zijn machtige en invloedrijke vrienden kon ontvangen.

De vrouwen van de officieren begonnen de ijzeren kamertjes op het dak voor verschillende doeleinden te gebruiken, en zo kwam het dat deze voor het eerst fungeerden als slaappleaatsen voor de bediendes, de

koks en de jonge huishoudsters die uit hun dorpen gehaald waren om te werken voor de gezinnen van de officieren. Er waren ook officiersvrouwen die een volkse achtergrond hadden en die het heel gewoon vonden om in de ijzeren kamertjes kleinvee te houden, zoals konijnen, eenden en kippen. In de archieven van West-Cairo zijn veel klachten geregistreerd van de oorspronkelijke bewoners tegen het houden van dat kleinvee op het dak, maar het bleef er toch, dankzij de invloed van de officieren. Uiteindelijk deden de bewoners hun beklag bij kolonel Al Dakroerie en omdat hij de baas van de officieren was, kwam er een einde aan deze onhygiënische toestanden.

In de jaren zeventig deed de politiek van de vrije markt haar invloed gelden en begonnen de rijken het centrum van de stad te verlaten en te vertrekken naar wijken als Moehandisien en Madienat Nasr. Sommigen verkochten hun appartementen in het Yacoubian, anderen bleven ze gebruiken als kantoor, lieten er hun kinderen in wonen die net afgestudeerd waren, of verhuurden ze, gemeubileerd en wel, aan Arabische toeristen. Door deze ontwikkeling werd de band tussen de ijzeren kamers en de appartementen beetje bij beetje verbroken. De aloude bediendes vertrokken in ruil voor een aardig bedrag uit hun ijzeren kamers, en voor hen in de plaats kwamen er armen van het plattenland wonen, of mensen die gewoon ergens in het centrum van de stad werkten en dichtbij en goedkoop een woning nodig hadden.

Deze ontwikkeling werd nog eens versneld door de dood van de bewindvoerder van het Armeense gebouw, monsieur Grégoire, die de eigendommen van de miljonair Hazjoeb Yacoubian uiterst betrouwbaar en zorgvuldig beheerde, en die de opbrengsten elk jaar weer in de maand december naar Zwitserland stuurde, waar de erven Yacoubian na de revolutie naartoe waren gevlucht. Monsieur Grégoire werd als belangenbehartiger van het Yacoubian opgevolgd door advocaat Fikrie Abd al Shahied, die werkelijk alles voor geld deed. Zo troggelde hij telkens een groot bedrag af van degene die uit een ijzeren kamertje vertrok, en tegelijkertijd eiste hij ook een groot bedrag van de nieuwe huurder als hij het huurcontract van de kamer opmaakte. Zo ontstond daarboven een compleet nieuwe maatschappij, die volledig losstond van de rest van het gebouw. Sommige nieuwkomers huurden twee naast

elkaar gelegen kamers en maakten er één verblijfplaats van met een wc en douche, terwijl anderen, die echt heel arm waren, een gemeenschappelijke badkamer fabriceerden voor drie of vier kamers.

De samenleving op het dak verschilde in geen enkel opzicht van enig andere volkse gemeenschap in Egypte. Blootsvoets en halfnaakt renden kinderen heen en weer over het dak, terwijl de vrouwen bezig waren met de voorbereidingen voor het eten en uitgebreid in de zon stonden te roddelen. Vaak eindigde dat in ruzie, en werden de vreselijkste scheldwoorden geuit of gingen er beschuldigingen over en weer betreffende de goede trouw. Maar even gemakkelijk maakten ze het weer goed met elkaar en waren ze daarna de beste maatjes, alsof er niets was gebeurd. Ze zoenden elkaar dan warm en zangerig op de wangen en sommigen huilden zelfs vanwege de intensiteit van de emoties en de liefde die ze voor elkaar voelden.

De mannen besteedden niet erg veel aandacht aan de ruzies van de vrouwen. Ze beschouwden ze slechts als het zoveelste bewijs dat vrouwen nauwelijks over een verstand beschikten, waarover de profeet, God zegene hem en geve hem vrede, reeds gesproken had. Nee, de mannen op het dak brachten hun dagen door in een harde en bittere strijd omwille van een stukje brood, en aan het einde van de dag kwamen ze volledig kapot terug naar huis, waarbij ze slechts op drie dingen hoopten: een lekker bord warm eten en een paar stukjes gezoete tabak of hasjesj, mits voorradig, die ze dan alleen op de waterpijp rookten of tijdens de warme zomeravonden gezellig samen op het dak. Het derde genot was eenvoudigweg de seks, waar de bewoners van het dak uitbundig van genoten. Ze vonden het in het geheel geen probleem om er open over te praten, zolang het maar binnen de normen van het geloof bleef. Hier was echter sprake van een tegenstelling. De man op het dak was doorgaans van volkse afkomst en schaamde zich er dus voor om de naam van zijn echtgenote te noemen in de aanwezigheid van de andere mannen. Hij verwees dan naar haar als naar 'de moeder van die en die' of sprak over haar als over zijn kinderen. Als hij bijvoorbeeld zei: 'De kinderen hebben spinaziesoep gekookt', dan begrepen de andere mannen dat hij het over zijn vrouw had. Maar diezelfde man had er in het gezelschap van al die andere mannen geen enkele moeite mee